

ნესტან სულავა

ასოცირებული პროფესორი, თსუ

გიორგი მცირის ეპისტოლე წმ. გიორგი შეყენებულისადმი

გიორგი მცირის ჰაგიოგრაფიულ თხზულებას – „ცხორებად და მოქალაქობად წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გიორგი მთაწმიდელისაჲ“ – წინ უძღვის გიორგი შეყენებულისადმი თხზულებასთან ერთად გაგზავნილი გიორგი მცირის მრავალმხრივ მნიშვნელოვანი ეპისტოლე, რომელშიც ჰაგიოგრაფის სახისმეტყველებითი და ესთეტიკური მრწამსია გაცხადებული. ეპისტოლეს აქვს საყურადღებო ზედწერილი, რომელიც ფაქტობრივად ეპისტოლის ანოტაციაა: „ეპისტოლე მიწერილი გიორგის მიმართ, დიდისა მის შეყენებულისა, რომელი მკუდრ იყო მთასა საკურველსა მონასტერსა წმიდისა სკემონისსა, ბერისაჲ მის, რომლისად ეთხოვა, რადთა აღუწეროს ცხორებაჲ და მიცვალებად წმიდისა მამისა ჩუენისა გიორგი მთაწმიდელისაჲ. ზედაწერილი ესრეთ იტყვს: ღმრთივ სანატრელსა, სათნოებათა შინა განთქმულსა, მოძღუარსა მოძღუართასა და სულიერსა წინამძღუარსა ჩუენსა გიორგის შეყენებულსა უფლისა მიერ გიხაროდენ! მითთ წმიდით მთასა საკურველსა ქრისტესს მიერ ღმრთისა ჩუენისა გახარებ!“¹. ეპისტოლის ზედწერილი მოწმობს იმას, რომ წმ. გიორგი მთაწმინდელის ცხოვრების, მიცვალებისა და მოღვაწეობის შესახებ თხზულების შექმნა გიორგი მცირეს შავ მთაზე, საკვირველ მთაზე წმ. სვიმეონ საკვირველთმოქმედის სახელობის მონასტერში მოღვაწე წმ. გიორგი შეყენებულმა სთხოვა და დაავალა, რაც მწერალმა აღასრულა და პასუხად დაწერილ ეპისტოლესთან ერთად ათონის ქართველთა მონასტრიდან, გაუგზავნა საკვირველ მთაზე გიორგი შეყენებულს, რომლის დახასიათება წმინდა მამის ღმრთივსულიერი ცხოვრების თვალსაჩინო მოწმობაა.

¹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II. დასაბეჭდად მოამზადეს ილ. აბულაძემ, ნ. ათანელიშვილმა, ნ. გოგუაძემ, მ. დოლაძემ, ც. ქურციკიძემ, ც. ჭანკიევმა და ც. ჯღამაიამ. ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბ. 1967, გვ. 101.

ეპისტოლე წარმოაჩენს XI საუკუნის რელიგიურ-სარწმუნოებრივ, საღვთისმეტყველო, იდეოლოგიურ-მსოფლმხედველობრივ, სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ და კულტურულ ვითარებასა და თვალთახედვას; ეპისტოლით იხატება მისი შექმნის ეპოქის ყოველმხრივი სურათი და აჩვენებს იმ პერიოდის განათლების, საგანმანათლებლო სისტემის მაღალ დონეს, რომელიც ბერძნულს არაფრით ჩამორჩება, წიგნიერებას, თვალსაზრისის ლიტერატურული ცხოვრებისა და მრწამსის შესახებ, საზოგადოების ლიტურგიულ ცნობიერებას და შემეცნებას. ყოველივე ამის შესაბამისად, ეპისტოლეს აქვს ორგვარი დანიშნულება: 1. ისტორიული, რომელშიც ეპოქის, ისტორიულ პირთა და თვით ავტორის შესახებ ეპისტოლეში დაცული ცნობები მოიაზრება, და 2. სახისმეტყველებითი, რისი განსაზღვრის საფუძველსაც მისივე სიტყვები იძლევა. ჯერ ისტორიული დანიშნულება-ღირებულების შესახებ.

1. უწინარეს ყოვლისა, გიორგი მცირის ეპისტოლე თხზულების დათარიღების გარკვევაში გვეხმარება, რაც არაერთხელ აღნიშნულა სამეცნიერო ლიტერატურაში. წმ. გიორგი მთაწმინდელი გარდაიცვალა 1065 წლის 12 ივლისს (ახ. სტილით), წმ. პეტრესა და წმ. პავლეს ხსენების დღეს. გიორგი მცირე გვიაშობს 1066 წელს წმ. გიორგი მთაწმინდელის დაკრძალვის შესახებ მის წლისთავზე. წყაროებიდან ცნობილია გიორგი შეყენებულის გარდაცვალების თარიღი, 1068 წელი, რაც იმას გვაგულისხმებინებს, რომ თხზულება დაწერილია 1066-1068 წლებს შორის.

უმნიშვნელოვანესია საკითხი, თუ რატომ დაავალა წმ. გიორგი მთაწმინდელის მოძღვარმა, წმ. გიორგი შეყენებულმა-შავთელმა გიორგი მცირეს თავისი მოწაფის, წმ. გიორგი მთაწმინდელის ცხოვრება და მოღვაწეობა და თავად რატომ არ აღწერა? მით უმეტეს, რომ ელენე მეტრეველის ვარაუდით, იგი არის წმ. გიორგი მთაწმინდელისადმი მიძღვნილი საგალობლების ავტორი. ამავე დროს, მისადმი გიორგი მცირის მიერ გაგზავნილი ეპისტოლიდანაც ნათლად ჩანს, რომ წმ. გიორგი შეყენებულს შესანიშნავად ხელეწიფებოდა თავისი ღირსეული მოწაფის მოღვაწეობის ღირსეულად აღწერა, მის შესახებ ჰაგიოგრაფიული თხზულების შექმნა. ის ფაქტი, რომ იგი საგალობელთა ავტორია და ამ საგალობლებში ჰიმნოგრაფიის სპეციფიკის კვალობაზე ჩინებულადაა წარმოდგენილი წმ. გიორგი მთაწმინდელის ღვაწლი, შრომა, მთარგმნელობითი საქმიანობა, დამსახურება ქართველი ერის, საქართველოს ეკლესიის წინაშე, იმას მიუთითებს, რომ წმ. გიორგი შეყენებულს შეეძლო ჰაგიოგრაფიული თხზულების შექმნაც. გიორგი მცირემ ეპისტოლეში მიმართა კი-

დეც წმ. გიორგი შეეყენებულს, რომელიც წმ. გიორგი მთაწმინდელს ახალ-გაზრდობიდანვე სიბერემდე ძალიან კარგად იცნობდა, როგორც წმ. ანტონი დიდი თავისი საყვარელი მოწაფის, ნეტარი მაკარის ცხოვრებას. გიორგი მცირემ ანალოგიის მიხედვით აღნიშნა, რომ წმ. გიორგი შეეყენებულს თავისი მოწაფის ცხოვრება-მოქალაქობის სახისმეტყველებითად აღწერა-გადმოცემა შესანიშნავად შეეძლო: „მ წმიდაო, არა თუ შენ უმეტარ ხარ ცხოვრებასა განთქმულისა ამის კაცისასა სიჭაბუკითგან მისით, ვიდრე სიბერედმდე, არამედ ეგრეთ მეცნიერ ხარ, ვითარცა დიდი ანტონი ცხოვრებასა ნეტარისა მაკარისასა, რომელი-იგი მოწაფე საყვარელი იყო მისი, და, ვითარცა ნების-მყოფელი შვილი მისი, სათნოებათა მისთა მკცლრად გამოჩნდა, [და] მიმსგავსებული ქებად მის მიერ მიიღო და რ[ომლისათჳსცა] არა უჯერო არს და შეუმსგავსებული [...] მის მიმართ სურვილისა და ს[იყუარულისა] და მისისა მის თქუენდა მომართ სარწმუნოებისა და სასოებისა თანასწორებით და სახისმეტყველებით თანა ხატ-ქმნად ზემოკსენებულისა მის სახისა“². გიორგი მცირის მიერ თხზულების დაწერა განაპირობა წმ. გიორგი შეეყენებულის ორგზის თხოვნამ, რასაც დაერთო იოვანე ჭყონდიდელის მხრიდან იძულებაც.

გიორგი მცირის მიერ თხზულების დაწერის საფუძველი გახდა ისიც, რომ წმ. გიორგი მთაწმინდელს მისი სიცოცხლის ბოლო ოცი წლის განმავლობაში გიორგი მცირე-ხუცესმონაზონი, გიორგი მთაწმინდელის მოწაფე და თანამოდგაწე, მისი „თუალით-მხილველი და ხელით-მსახური... და ყურითა მომსმენელი სიტყუათა წმიდისა პირისა მისისათა“³, თავის სულიერ მოძღვარს მუდმივად თან ახლდა ყველგან, სადაც კი წმინდა მამა მიდიოდა. გიორგი მცირე მუდმივად თან ახლდა ყველგან: სამშობლოში, ახლო აღმოსავლეთში – შავი მთის ქართულ სავანეებში, იერუსალიმში, ანტიოქიაში, ბიზანტიაში – ათონის მთაზე, კონსტანტინოპოლში, თანამედროვეთაგან სხვაზე ბევრად უკეთ იცნობდა მას. მან დაწვრილებით იცოდა მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ყოველი დეტალი, რასაც მოწმობს თვითმხილველის, თანადამხდურის მიერ აღწერილი ყოველი ეპიზოდის სიზუსტე, წმინდანის შინაგანი სამყაროს, სულიერი მდგომარეობის, განცდების ასახვა მისი ცხოვრების სხვადასხვა ეტაპზე, სამწერლო-მთარგმნელობითი საქმიანობის ზუსტი აღწერა, წმ. გიორგი მთაწმინდელის მიერ წარმოთქმული სიტყვები და ახსნილია მათი არსი.

² ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 102-103.

³ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 206.

გიორგი მცირე მის მიერ იყო განსწავლულ-განათლებული და ღვთის მსგავსი სიყვარულით შეყვარებული, შემსწრე მისი გარდაცვალებისა და ზედმიწევნით იცოდა ყოველივე მისი მოღვაწეობისა და აღსასრულის შესახებ. ისიც ჩანს, რომ გიორგი მცირეს იგივე სთხოვა იოვანე ჭყონდიდელმაც, ათონზე მოღვაწე პეტრე პატრიკის ძმამ, რომლის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთგზისაა აღნიშნული. გიორგი მცირის ცნობით, იოვანე ჭყონდიდელი ბაგრატ აფხაზთა მეფემ, იგულისხმება ბაგრატ მეოთხე, რომელსაც სევასტოსის ტიტული ჰქონდა ბიზანტიის იმპერატორისაგან ბოძებული, წარგზავნა იმპერატორის წინაშე კონსტანტინოპოლს დიპლომატიური მისიით. ეპისტოლიდან ჩანს, რომ სწორედ მაშინ უნდა შეხვედროდა გიორგი მცირეს, რათა „ამის პირისათვის დიდად იძულებულ იქმნა უღირსებაჲ ჩუენი, ვითარცა შვილისაგან მამის-მოყუარისა და, უფროდსა ვთქუათ, თუ ქრისტეს-მოყუარისა, რათა ყოველი სახე აღსრულებისა და სოფლით განსლვისა წმიდისა ამის მამისა ჩუენისაჲ უნაკლულად მიუთხრათ“⁴. უნდა აღინიშნოს, რომ თხზულება წმ. გიორგი მთაწმინდელის მხოლოდ გარდაცვალების შესახებ არ მოგვითხრობს, როგორც ავტორი გვაუწყებს, ღმრთივსულიერმა წმინდა მამებმა და ივირონის ბერმონაზვნებმა მას დაავალეს მთლიანად ცხოვრებისა და მოქალაქობის აღწერა, რაც, როგორც ჩანს, თავიდან არ ყოფილა გაძიხნული.

ეპისტოლე მოწმობს, რომ როგორც ორჯერ დაავალა წმ. გიორგი მთაწმინდელს წმ. გიორგი შეყენებულმა წმ. იოვანე და წმ. ეფთვიმე მთაწმინდელების ცხოვრების აღწერა და ათონის მონასტრის გაძლოლა, ასევე გიორგი მცირესაც ორჯერ შეუთვალა და დაავალა წმ. გიორგი მთაწმინდელის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის აღწერა. გიორგი მცირე წმ. გიორგი შეყენებულს სწერს: „ხოლო ვინაითგან კუალადცა მეორედ მოიწია წმიდაჲ ეპისტოლე თქუენი სიგლახაკისა მომართ ჩუენისა, ვითარცა მრავალჟამ ყოფილისა და მის მიერ განათლებულისა და ღმრთისა მსგავსითა სიყვარულითა მის მიერ შეყვარებულისა და უმეტესადღა ვთქუათ თუ, ჟამსა მას სოფლით განსლვისა და ღმრთისა თანა მისლვისა მისისასა, რომელსა-იგი სუროდა და წადიერ იყო, მის თანადაზუდრებულისა, და კუალად ღმრთისმოყუარისაცა მის მიერ მთავარეპისკოპოსისა, იოვანეს ვიტყვ ჭყონდიდელსა, ძმასა ნეტარისა პეტრე პატრიკისასა, მო-რად-ვიდა სამეუფოდ ქალაქად მოციქულად მოვლინებული ბაგრატ აფხაზთა მეფისა მიერ და სევასტოსისა. ამის პირისათვის დიდად იძ-

⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 103.

უღებულ იქმნა უღირსებად ჩუენი, ვითარცა შვილისაგან მამისმოყუარისა და, უფროის-ღა ვთქუათ თუ, ქრისტეს მოყუარისა, რაღთა ყოველი სახე აღსრულებისა და სოფლით განსლვისა წმიდისა ამის მამისა ჩუენისა უნაკლულოდ მიუთხრათ“⁵. ეპისტოლიდან დამოწმებული სიტყვები მიუთითებს, რომ წმ. გიორგი შეეყენებულს ორჯერ გაუგზავნია ეპისტოლე გიორგი მცირისათვის, რათა წმ. გიორგი მთაწმინდელის მოღვაწეობა აღეწერა. გიორგი მცირემ ყოველივე ზედმიწევნით იცოდა მისი მოღვაწეობის შესახებ, მის მიერ იყო განსწავლულ-განათლებული და ღვთის მსგავსი სიყვარულით შეყვარებული, შემსწრე მისი გარდაცვალებისაც. ისიც ჩანს, რომ გიორგი მცირეს იგივე სთხოვა იოვანე ჭყონდიდელმაც, პეტრე პატრიკის ძმამ, რაც სამეცნიერო ლიტერატურაში, კერძოდ, ელენე მეტრეველისა და ივანე ლოლაშვილის მიერ აღნიშნულია⁶. გიორგი მცირემ აღნიშნა, რომ იოვანე ჭყონდიდელი ბაგრატ აფხაზთა მეფემ, იგულისხმება ბაგრატ მეოთხე, რომელსაც სევასტოსის ტიტული ჰქონდა ბიზანტიის იმპერატორისაგან ბოძებული, წარგზავნა იმპერატორის წინაშე კონსტანტინოპოლს დიპლომატიური მისიით. ეპისტოლე მოწმობს, რომ სწორედ მაშინ უნდა შეხვედროდა გიორგი მცირეს, რათა „ამის პირისათვის დიდად იძულებულ იქმნა უღირსებად ჩუენი, ვითარცა შვილისაგან მამის-მოყუარისა და, უფროის-ღა ვთქუათ, თუ ქრისტეს-მოყუარისა, რათა ყოველი სახე აღსრულებისა და სოფლით განსლვისა წმიდისა ამის მამისა ჩუენისა უნაკლულოდ მიუთხრათ“⁷. მაგრამ თხზულება წმ. გიორგი მთაწმინდელის მხოლოდ გარდაცვალების შესახებ არ მოგვითხრობს, როგორც ავტორი გვაუწყებს, ღმრთივსულიერმა წმინდა მამებმა და ივირონის ბერმონაზვნებმა მას დაავალეს მთლიანად ცხოვრებისა და მოქალაქობის აღწერა, რაც, როგორც ჩანს, თავიდან არ ჰქონია გამიზნული.

გიორგი მცირე-ხუცესმონაზონი, გიორგი მთაწმინდელის მოწაფე და თანამოღვაწე, მისი „თუაღით-მხილველი და ხელით-მსახური... და ყურითა მომსმენელი სიტყუათა წმიდისა პირისა მისისათა“⁸, ყველგან თან ახლდა თავის სულიერ მოძღვარს: სამშობლოში, ახლო აღმოსავლეთში – შავი მთის ქართულ სავანეებში, იერუსალიმში, ანტიოქიაში, ბიზანტიაში – ათონის მთაზე,

⁵ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 103.

⁶ ე. მეტრეველი. ნარკვევები ათონის კულტურულ-საგანმათლებლო კერის ისტორიიდან. თბ. 1996, გვ. 263-316; გიორგი მცირე. ცხორება გიორგი მთაწმინდელისა. გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, შენიშვნები და ლექსიკონი დაურთო ივანე ლოლაშვილმა. თბ. 1994.

⁷ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 103.

⁸ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 206.

კონსტანტინოპოლში, თანამედროვეთაგან სხვაზე ბევრად უკეთ იცნობდა მას. ამიტომ წმ. გიორგი მთაწმინდელის ცხოვრების აღწერა წმ. გიორგი შავშთელის ინიციატივით გიორგი მცირეს საგვებით კანონზომიერად დაეკისრა.

უაღრესად მნიშვნელოვანია გიორგი მცირის პიროვნების შეფასება, რატომ მაინცდამაინც მასზე შეაჩერეს XI საუკუნის სულიერმა მამებმა ყურადღება და არა სხვაზე, რაც თვით გიორგი მცირის მიერაა განსაზღვრული; იგი ბოლო ოცი წლის განმავლობაში მუდმივად თან ახლდა წმ. გიორგი მთაწმინდელს და იცოდა მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ყოველი დეტალი, ეპიზოდი, ნიუანსი. მისგანვე ჰქონდა მოსმენილი ოჯახის, ბავშვობის, ახალგაზრდობის ამსახველი ამბები, რომლის აღწერასაც თვითმხილველის თვალითა და თანადამსწრის მიერ აღქმული რეალობის შეგრძნება სჭირდებოდა. ეს ეპისტოლე მოწმობაა წმ. გიორგი მთაწმინდელის კანონიზაციისათვის მზადებისა, ჰაგიოგრაფიული თხზულების შექმნის დაკვეთაც ამან განაპირობა, რადგან წმ. გიორგი მთაწმინდელის მოღვაწეობას, მის დამსახურებას, როგორც მწერალსა და მთარგმნელს, უდიდეს ლიტურგისტს, ეპოქალური ღირებულება აქვს. როგორც დამკვეთებს, ისე შემსრულებელს – მწერალ-ჰაგიოგრაფს ერის მაჯისცემა ესმით და სწორად განსაზღვრავენ წმინდანის მისიას ქართველი ერის სულიერ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში, ლიტურგიული ცნობიერების განვითარებისა და ქრისტიანული თვითშეგნების აღორძინების საქმეში. ყოველივე ამას ერთვის გიორგი მცირის იშვიათი მჭევრმეტყველება, მხატვრული სააზროვნო სისტემა, პოეტურ სიტყვაში დაოსტატება და აზრის სახისმეტყველებითად გამოხატვა. თვით გიორგი მცირე, იოვანე საბანის ძის მსგავსად, დასთანხმდა და დაემორჩილა ღირს წმინდა მამათა თხოვნასა და დავალებას: „ხოლო უმეტეს ამათ ყოველთასა მორჩილებამან ბრძანებისა თქუენისამან, ვითარცა რკინამან ცეცხლი ქვისა მსგავსისა გონებისა ჩემისაგან ეგრეთ ალატყინა საღმრთოდ მხურვალეებად“⁹. მორჩილების სათნოებით აღჭურვილი მწერალი ამ უმნიშვნელოვანესი საქმის აღსასრულებლად თავს უდიდსად მიიჩნევდა: „ამისთჳსცა ჴელთა ბრძანებისა თქუენისათა უდიდსი ესე თავი ჩემი მორჩილებად მივეც, არამედ ყოვლითურთ განცჳბრებულ ვარ და არა უწყი, თუ რად ვყო. უკუეთუ უგუზურებით ჴელ-ვყო, კადნიერებისა ბრალსა შთავკარდები, და უკუეთუ არა, ურჩებისა საშჯელისაგან მეშინის, რამეთუ იტყჳს: რომელთა უწყოდინ სიტყჳთ გინა სმენით საღმრთოთა წერილთაგან, და გინა თუ თჳთ-მხილველ ქმნილ იყვნენ და აქუნდეს მეცნიერებად სულისა სარგე-

⁹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 103.

ბელთა და ღმრთისა სათნოთა ცხორებათა და მოღვაწებათაჲ, რომელნი წმიდათა მამათა აღასრულნეს, პირველად ესრეთ ჯერ არს, რათა მსგავსად ძალისა ბაძვად მათდა მოსწრაფე იყვნენ, და სათნოებათა მათთა ეშუერებოდინ, და განჰმართონ ენაჲ ბრგუნილი იგი სულისაჲ, და ვითარცა ღმრთისა მიახლებად ყოვლითურთ წმიდა იქმნენ, და პირი იგი უხილავი ხილულისა ამის თანა განავრცინ და მაშინდა [იწყონ] დიდებად და ქებად წმიდათა ღმრთისათა“¹⁰. მწერალი ორგვარმა გრძნობამ შეიპყრო: ურჩების შიშმა და გამორჩეულობის სიხარულმა; შიშმა იმიტომ, რომ საკუთარი თავი უღირსად მიაჩნია ამ დიდი საქმის აღსასრულებლად, მაგრამ ღვთის სასჯელის ეშინია, სიხარულმა და განცვიფრებამ იმის გამო, რომ ის გამოირჩა ღვთისაგან წმინდა მამათა მეშვეობით.

გიორგი მცირემ წმ. გიორგი მთაწმინდელის მოძღვარს, გიორგი შეყენებულს, სთხოვა თავისი აღწერილის შესწორება, თუკი ამის საჭიროებას დაინახავდა: „ხოლო რომელი იპოოს ნაკლულევანებაჲ მიზეზითა ჩუენ მიერ აღწერილობისაჲთა, განემართოს თქუენ მიერ მაღლითა სულისა წმიდისაჲთა, რომელი მკჳდრ არს თქუენ თანა, სადიდებელად მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა აჲ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ“¹¹, რაც ავტორის თავმდაბლობის გამოხატულებაა. მან შეკრიბა ყოველივე ის, რაც იცოდა როგორც თვით წმ. გიორგი მთაწმინდელისაგან, ისე სხვა სარწმუნო კაცთა მიერმონათხრობი, რაც მწერალმა შეკრა, როგორც თვითონ აღნიშნა, „ერთობით შევკრიბო საწადელი ესე და სასურველი მოთხრობაჲ და, ვითარცა ჯაჭვჳ ოქროდსაჲ, ერთობით შეთხზული და შეწყობილი, წარმოვსცე წინაშე სიწმიდისა თქუენისა“¹². გიორგი მცირემ საკუთარი თხზულება ასხმული ოქროს ჯაჭვის სიმბოლო-მეტაფორით წარმოგვიდგინა, რაც საერო მწერლობაში სხვაგვარად ტრანსფორმირდება.

2. გიორგი მცირის ეპისტოლე სახისმეტყველებითი თვალსაზრისით სამოელ ქართლის კათალიკოსისა და იოვანე საბანისძის მიმოწერის ანარეკლადაც შეიძლება მივიჩნიოთ. სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოყოფენ ეპისტოლეთა რამდენიმე სახეობას, მაგრამ მათგან არც ერთი კონკრეტული სახე არ ესადაგება სამოელ ქართლის კათალიკოსისა და იოვანე საბანისძის მიმოწერას, ასევე არც გიორგი მცირის ეპისტოლის ხასიათს, რაშიც იოვანე საბანის ძის

¹⁰ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 104.

¹¹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 105.

¹² ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 105.

თხზულების მნიშვნელობაზე, კერძოდ, სამოელ ქართლის კათალიკოსისა და იოვანე საბანისძის ეპისტოლეების განხილვა გვარწმუნებს. გიორგი მცირის ეპისტოლე ნაწილობრივ ჰგავს იოვანე საბანის ძის პასუხს სამოელ კათალიკოსისათვის გაგზავნილი ეპისტოლის შინაარსსა და მიზანდასახულობას, შინაარსობრივი, იდეურ-მსოფლმხედველობრივი, მხატვრულ-ესთეტიკური თვალსაზრისით იქცევეს ყურადღებას, იგი წარმოაჩენს თვით ავტორის ფსიქოლოგიურ პორტრეტს და მის შემოქმედებით პროცესს თხზულების შექმნის პროცესში, როგორი განცდები დაეუფლა მას ამ მეტად საპასუხისმგებლო დავალების მიღებისას, როგორ ემსგავსება იოვანე საბანის ძის ორგვარ განწყობას, როდესაც სიხარულმა და შიშმა ერთდროულად შეიპყრო, რადგან ჩანს ქრისტიანული თავმდაბლობა და სიხარული, რომ მას დაევალა ესოდენ მნიშვნელოვანი საქმის აღსრულება. ეპისტოლე გადმოგვცემს ავტორის საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიურ და ლიტერატურულ-ესთეტიკურ შეხედულებებს, რის გამოც იგი ქრისტიანული ეპისტოლოგრაფიის ერთ-ერთ შესანიშნავ ნიმუშად უნდა მივიჩნიოთ.

ეპისტოლეში საუბარია ჰაგიოგრაფიის მიზანდასახულობასა და სპეციფიკაზე, მასში გამოყენებული მხატვრული მეთოდის რაობაზე, რადგან მწერალმა-ჰაგიოგრაფმა უნდა წარმოაჩინოს წმ. გიორგი მთაწმინდელის ღვაწლი და განსაზღვროს მისი ადგილი საქართველოს ისტორიაში, მისი მნიშვნელობა ქართველი ერისათვის, საქართველოს ეკლესიისათვის. გიორგი მცირის მიზანია წმ. გიორგი მთაწმინდელის დამსახურების აღნუსხვა და გადმოცემა, რათა შთამომავლობას ჰქონდეს ქართველი ერისა და ქართული ეკლესიის წინაშე მისი ღვაწლის, როლისა და დამსახურების გაცნობის შესაძლებლობა. ეპისტოლე იმასაც მოწმობს, რომ ამ ღირსეული და რთულ საქმის აღსრულებლად წმ. გიორგი შეყენებულმა და ჭყონდიდელმა ეპისკოპოსმა იოვანემ სწორედ იგი მიიჩნიეს, რაც მის განსაკუთრებულ როლსა და მნიშვნელობას გვამცნობს. იმასაც გვაუწყებს, როგორი იყო მისადმი დამოკიდებულება დასახელებული წმინდა მამებისა.

ავტორი განსაზღვრავს თხზულების მიზანდასახულობას და ესაა „აღწერად ცხორებისა ღმრთივ-განათლებულისა ამის კაცისსა, და მერმე, რათა არა დავიწყებულ იქმნას მომავალთაგან და შემდგომითი შემდგომთა ნათესავთა, ვითარცა მრავალთა წმიდათად ნათესავსა შორის ჩუენსა გამოჩინებულთად, ცხორებანი აღუწერელობითა დავიწყებისა სიღრმესა მიეცნეს, არადა თუ მათდა რადმე საკმარ არს ესე: რამეთუ იგინი წინაშე ღმრთისა განათლებულნი

მდგომარე არიან, არამედ, რათა ჩუენ მოვსენებითა შრომათა და ლუაწლთა მათთადთა დღითი-დღე ფრთოვან-ვიქმნებოდით, და ბაძვად სათნოებათა მათთა წარვემატებოდით¹³. წმ. გიორგი მთაწმინდელი ეპისტოლეშიც, თხზულებასთან ერთად, ბიბლიური და წმინდა მამათა ჰიპოდიმურ-პარადიგმული სახის-მეტყველებით აისახება. ესენია: წმ. პახუმი დიდი, წმ. ანტონი დიდი და წმ. მაკარი მეგვიპტელი, იმოწმებს წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველისა და წმ. ბასილი დიდის საღვთისმეტყველო სიბრძნეს. ავტორმა წმ. ბასილი დიდის სიტყვები დაიმოწმა, დაფარული სიბრძნე შეადარა უჩინო საუნჯეს და ევანგელური სიბრძნის კვალობაზე პასუხად განაცხადა, რა სარგებელი შეიძლება ამისგან იყოს? ამიტომ „ტალანტისა დამფლველთა და წყაროდისა დამყოფელთა და საუნჯისა უჩინო-მყოფელთა თანა დაისაჯოს“, რაც თავისი მომავალი საქმიანობის საფანელად აქვს მოაზრებული. მისმა ღვაწლმა თავისი მოძღვრის შესახებ თხზულების დაწერით სულს სარგებელი უნდა მოუტანოს; იოვანე საბანის ძის მსგავსად მწერალს მიაჩნია, რომ მცონარობის გამო „სიღრმესა დაღიწყებისასა“ არ უნდა მიეცეს წმინდა მამის ღვაწლი, მოქალაქობა, დამსახურება. ზოგმა შეიძლება შურითაც არ აღწეროს, „რათა სულისა სარგებელი თხრობად“ არ დარჩეს მომავალ თაობებს. სწორედ ეს მიზეზებია მისი მეტყველების საფუძველი, ამ მიზეზებმა აიძულეს იგი პირუტყვთა მიმსგავსებული გონება აემოქმედებინა და ძალისაებრ შეასხას ქება წმინდა მამას. წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის სიტყვათა კვალობაზე, „ყოველივე, ძალისაებრ ქმნული, მითუალულ არს ღმრთისა მიერ“, შეუდგა ამ მძიმე საქმის აღსრულებას და დაიწყო „სიტყუად უნდოდისა ძალისა ჩემისაებრ და, რაოდენ უძლო, მართივად და სულმცირედ აღვსწერო, არა თუ სხუთაგან სმენილი, არამედ, უმეტეს ყოვლისა, წმიდისა და უტყუველისა პირისა მისისაგან მოთხრობილი სიყრმისა და სიჭაბუკისა მისისაი, რომელსა-იგი, ვითარცა ერთგულსა შვილსა, არა დამიფარვიდა სარგებელისათჳს ჩემისა, ხოლო შემდგომი რომელიმე თუალითა ხილული და რომელიმე კაცთა მიერ სარწმუნოთა და წმიდათა უწყებული, რათა ესრეთ ერთობით შევეკრიბო საწადელი ესე და სასურველი მოთხრობად და, ვითარცა ჯაჭვ ოქროდსაი, ერთობით შეთხზული და შეწყობილი, წარმოვსცე წინაშე სიწმიდისა თქუენისა, საკურველსა მაგას და სასურველსა მთასა, რომელსა შინა თავს-ისხნა მრავალნი შრომანი და ლუაწლნი კაცმან მან ღმრთისა შეყუარებულმან თარგმანებისათჳს წმიდათა წიგნ-

¹³ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 103-104.

თასა“¹⁴. მთელი ეპისტოლე დაწერილია მჭევრმეტყველური სტილით, მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებების გამოყენებით.

ამრიგად, გიორგი მცირის ეპისტოლეს სახისმეტყველებითი და ისტორიული ღირებულება აკისრია, რადგან იგი გვეხმარება მწერალი-ჰაგიოგრაფის მიზანდასახულობის, ეპისტოლის დანიშნულების, წმ. გიორგი მთაწმინდელის მოღვაწეობისა და მოქალაქობის შესახებ თხზულების შექმნის მნიშვნელობის განსაზღვრაში, გიორგი შეყენებულისა და გიორგი მცირის ურთიერთობის, განათლების, საზოგადოებაში მათი ადგილის, ავტორიტეტის, რაც მთავარია, სულიერი ხატ-სახის გააზრებაში, თხზულების მიზანდასახულობასა და დაწერის თარიღის, ჰაგიოგრაფიული ჟანრის თხზულებათა მახასიათებელთა განსაზღვრაში, მწერლის საღვთისმეტყველო ცოდნის, მსოფლმხედველობისა და მხატვრული სააზროვნო სივრცის აღქმაში. ქართული ჰაგიოგრაფია ეპისტოლარულ სტილს იყენებს თავისი მიზანდასახულობის კვალობაზე, მასში აქსოვდნენ თავიანთ მსოფლმხედველობრივ, ლიტერატურულ-ესთეტიკურ შეხედულებებს, რაც ეპოქის სულისკვეთებას, საზოგადოებრივ მდგომარეობასა და მოთხოვნებს ასახავდა.

დაკვირვება მოწმობს, რომ გიორგი მცირის, ისევე როგორც სამოელ ქართლის კათოლიკოსისა და იოვანე საბანის ძის ეპისტოლის არქეტიპია ახალი აღთქმის ეპისტოლარული ნაწილი, შვიდი კათოლიკე ეპისტოლე და პავლეს თოთხმეტი ეპისტოლე, მაგრამ ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდება. ახალი აღთქმის ეპისტოლარულ მემკვიდრეობასა და, საზოგადოდ, ჰაგიოგრაფიის ეპისტოლეებს შორის, კერძოდ, გიორგი მცირის ეპისტოლეს შორის, განსხვავება თვალსაჩინოა. მოციქულთა ეპისტოლეების ძირითადი დანიშნულება ქრისტიანული მოძღვრების ქადაგება იყო, ხოლო ჰაგიოგრაფიული თხზულებისათვის წამძღვარებულ ეპისტოლეს სხვა დანიშნულება აქვს, იგი მკითხველს აკვალიანებს თხზულების შექმნის აუცილებლობაში, ამცნობს იმ ვითარებას, რის გამოც შეიქმნა იგი. დაკვირვების შედეგად გამოვლინდა გიორგი მცირის ინდივიდუალური სახის მქონე ეპისტოლეს უდიდესი საღვთისმეტყველო-ლიტერატურული მნიშვნელობა აქვს. ჰაგიოგრაფმა თავის ეპისტოლეში მკითხველამდე მიიტანა თავისი ძირითადი სათქმელი, წარმოეჩინა თხზულების შექმნის საფუძველი და განემარტა თავისი თხზულების მიზანდასახულობა.

¹⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. წ. II, გვ. 105.

Nestan Sulava

Associate Professor,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

EPISTLE OF GIORGI MTSIRE TO ST. GIORGI MTATSMINDELI (ATHONITHE)

Summary

Giorgi Mtsire's epistle, which precedes his hagiographic work "The life of St. Giorgi Mtatsmindeli", has historical and rhetorical value. It helps us to understand the purpose of the writer-hagiographer, the purpose of the epistle, in determining the importance of works about St. Giorgi Mtatsmindeli, in understanding the relationship between Giorgi Mtatsmindeli and Giorgi Mtsire, their education, their place in society, authority, and most importantly, their spiritual image, the purpose of the works and the date of writing, the characteristics of hagiographic genre works, the theological knowledge of the writer, in the perception of worldview and artistic thinking space. Georgian hagiography uses the epistolary style to trace its purposefulness. They weaved their worldview, literary-aesthetic views, which reflected the spirit of the era, social situation and requirements.

The observation proves that the archetype of the epistle of Giorgi Mtsire, as well as the epistle of Samoel Catholicos of Kartli and Iovane Sabanisdze, is the epistolary part of the New Testament, the seven Catholic epistles and the fourteen epistles of Paul, but they differ from each other. The difference between the epistolary heritage of the New Testament and, in general, the epistles of hagiography, in particular, the epistle of Giorgi Mtsire, is visible. The main purpose of the epistles of the apostles was to preach the Christian doctrine, while the epistle used for hagiographic works has a different purpose, it informs the reader about the necessity of creating the works, and informs him of the situation due to which it was created. As a result of the observation, it was revealed that the epistle with an individuality of Giorgi Mtsire has the greatest theological and literary significance. In his epistle, the hagiographer brought his main point to the reader, presented the basis of his writings, and explained the purpose of his writings.